

megaesglésies”, diuen els escèptics. La religió emocional i poc jeràrquica pot tenir una meravellosa atenció al client, però manca d’un mecanisme de control. Les troncs pentecostals han acollit una caterva d’estafadors sensacionals, i molts musulmans voldrien posar rectes els imams radicals.

A banda d’això, realment s’hauria d’esforçar tant la religió a rondar els seus possibles clients? Rowan Williams, el pensatiu arquebisbe de Canterbury, assenyalava les moltes accions que ha emprès la seua església en l’àmbit del benestar social i la regeneració urbanística i que no fan els seus rivals, més orientats a omplir les bancades dels temples. Una religió de triar i remenar, afirma, no té tanta profunditat. Des de la primera línia a Nigèria, l’arquebisbe catòlic de Jos comparteix aquesta opinió. Podria apujar les xifres de membres si es gastara els diners en televisió més que no pas en hospitals, i si no educara durant sis anys cada sacerdot. Però si no ho fera, no seria arquebisbe.

El valor de la tria. La lliçó final de Corea del Sud, però, és una que tots dos arquebisbes qualifiquen de crucial. La religió moderna és plural i cada vegada es basa més en l’elecció individual.

Sovint la guspira és la immigració. Richard Chartres, Bisbe anglicà de Londres, considera la seua ciutat “un cas d’examen”, i assenyalava el creixement descontrolat de mesquites, temples sikhs, sinagogues, esglésies africanes i antillanes, fins i tot l’Església de la Cienciologia. A l’Amèrica Llatina, les esglésies evangèliques ofereixen ara una alternativa ràpida al catolicisme. I als Estats Units, els protestants tradicionals ben aviat seran menys de la meitat de la població. Tot i que el país continua essent predominantment cristià, els Estats Units acullen vora 10 milions d’adeptes de més creences (jueus, musulmans, budistes, hindús), i 30 milions d’agnòstics i d’ateus.

I l’ateisme forma part indestruïble d’aquest pluralisme. La proporció d’americans que no esmenten cap preferència religiosa ha augmentat del 7% al 14% (20% entre els joves). Com Ross Douthat deia recentment a l’*Atlantic Monthly*, la irreligiositat s’ha estès de l’elit de la costa est dels Estats Units

a les masses. Segons alguns càlculs, hi ha almenys 500 milions de no creients declarats al món –suficients per a fer-ne la quarta religió del món.

L’elecció és l’aspecte més *modern* de la religió contemporània. “Hem comès un error categòric”, admet Peter Berger, el sociòleg de Boston, que fou adés un dels principals paladins de la secularització, però que canvià d’opinió als anys 80. “Crèiem que hi havia una relació entre modernització i secularització. En realitat, era entre modernització i pluralisme.” La religió ja no es considera garantida o heretada; es basa en el fet que els adults facen una tria, acudint a una sinagoga, temple, església o mesquita.

Això té profundes repercussions en la vida pública. Com més gent trie la seua religió, més que no l’hereten, més probable és que en facen enrenou. Mirosław Volf, director del Centre per a la Fe i la Cultura de Yale, diu que això també es deixa sentir al lloc de treball: “Abans era pràctica habitual que els treballadors penjaren la seua religió en un penjador, juntament amb els abrics. A casa, la religió era important; mentre que a la feina era sobrerera. Ara ja no és igual. Per a molta gent, la religió té veu en tots els aspectes de la seua vida, inclosa la feina.”

Això mateix val per a la política. A tall d’exemple, les megaesglésies sud-coreanes han creat recentment la pròpia versió de la dreta religiosa americana. El moviment Nova Dreta ja té al voltant de 200.000 membres, dos terços dels quals són cristians. Les seues visions resten una mica vagues. El fundador, Jin-Hong Kim, es lamenta de la deriva a l’esquerra del país, l’antiamericanisme, Corea del Nord i la corrupció. Els seus enemics diuen que la Nova Dreta és tan sols una manera d’ajudar el seu amic Lee a guanyar la presidència. A les primàries, els protestants van votar en massa Lee. Les esglésies tenen prohibit de donar suport a cap candidat, però una oració a Yoído prega a Déu “que ens ajude a escollir el president correcte”.

La resta d’aquest reportatge especial aborda les diverses maneres com la religió s’immisceix en la vida pública –des de partits d’orientació religiosa fins a intents de desafiar el capitalisme i la ciència. I comença amb el tema que més tem tothom: les guerres de religió.

Un manifestant sosté una fotografia de l’al·tolià Ali al-Sistani, juntament amb una bandera iraquiana, prop de Bagdad, la capital de l’Iraq.

EFE

A principi de l’any passat el president de l’Iran, Mahmud Ahmadinejad, en una compareixença davant el parlament del país, va plantejar dues preguntes: “Qui són els nostres enemics?” i “Per què ens odien?”. Va descriure un eix del mal, en què els enemics de l’Iran eren “tots els malvats del món, tant a l’interior com a l’exterior”. La causa primera de l’odi llur era religiós –una aversió de “tot aquell qui serveix la glòria de Déu”. Havent descrit les atrocitats de George Bush, digué als diputats que el victorejaven: “Certament, el vostre màxim enemic són els americans –mitjançant aquella enemistat que rau en ells contra tot el que hi ha de diví en vosaltres.” Afortunadament, l’Iran no lluitarà tot sol: tenia el suport dels musulmans de tot el món. Siguen valents, aconsellà, i “trobareu que actueu per un gran nombre de gent de Déu”.

Per Ahmadinejad llegiu Oliver

Torna una vella amenaça, però amb moltes formes diferents.

Les noves guerres de religió

Cromwell; per l'Iran, Anglaterra; i pels Estats Units, la catòlica Espanya. Les cites a dalt provenen d'un discurs realitzat per Cromwell al parlament anglès el 1656. Aleshores el Parlament féu un vot de lleialtat en què s'exigia als catòlics anglesos que renegaren del papa i de la majoria de cànons del credo catòlic, o s'aprestaren a perdre dos terços del seus béns materials. Poc després, Cromwell envaïa Irlanda.

“La fe és una font de conflicte”, diu un cartell al Centre Santa Edilburga per a la Reconciliació i la Pau de Lon-

dres —tot afegint que també pot ser “un recurs per a transformar el conflicte”. Resulta pertinent que el centre fos construït en una església bombardejada el 1993 per terroristes irlandesos, incitats, sens dubte, amb històries sobre les atrocitats de Cromwell.

Conflicte, és clar, no necessàriament equival a guerra. Però hi ha algunes semblances penoses amb els temps de Cromwell.

—Novament, la fe torna a allargar el conflicte. Rarament és la religió el *casus belli*: en molts conflictes, sobre-

tot a l'actual Orient Pròxim, resulta sorprenent quant de temps va caldre abans que la religió no es convertira en una part substancial de la disputa. Però una volta instal·lada, fa els conflictes més difícils de resoldre. Una baralla per terres (que es poden dividir) o poder (que es pot compartir) esdevé una disputa sobre absoluts no negociables. Si creieu que Déu us va concedir Cisjordània, o que qualsevol forma d'avortament és un assassinat, no resulta possible arribar a cap compromís.

—Novament, els polítics atien el fervor religiós. Potser Ahmadinejad no ha dit als musulmans que els israelians “tenen interès en els vostres budells” (com digué Cromwell dels espanyols), però ha fet una crida al replegament d'Israel i n'ha denegat el genocidi. Ossama Bin Laden clama que l'Islam es troba assetjat: qualsevol musulmà que “col·labore” amb Occident és un apòstata.

Els líders americans han estat més assenyats, però molts utilitzen la imatgeria religiosa. En el seu nou llibre, “Déu i els diners”, Walter Russell Mead compara la denúncia de Ronald Reagan de la impia Unió Soviètica (l’“Imperi del Mal”) amb el discurs de Cromwell. Franklin Graham va parlar per molts simpatitzants de la dreta religiosa quan denuncià l'islam com a “una religió molt roïna i malvada”. Els conservadors americans sembla que encara no tenen clar si la batalla contra l’“islamofeixisme” és la tercera guerra mundial (Newt Gingrich) o la quarta (Norman Podhoretz).

—Novament, els forasters s'afanyen a defensar les seues religions: les escaramusses religioses atrauen diners i soldats. Igual que Guy Fawkes, el terrorista religiós més famós de la Gran Bretanya, va endurir les seues creences radicals lluitant pel catolicisme als Països Baixos, europeus musulmans han acudit a defensar la seua fe al Caixmir, Txetxènia i l'Iraq. Alguns dels seguidors més fervents del moviment Hindutva a l'Índia provenen de la diàspora. Molts immigrants es defineixen per la seua fe, no per la seua nova llar.

—Una de les grans religions del món, el cristianisme, es va dividir entre catòlics i protestants al segle XVI. Ara

Un home porta als braços una noia ferida durant els enfrontaments entre l'exèrcit pakistanès i els estudiants que s'havien tancat a la Mesquita Roja d'Islamabad, al Pakistan, el juliol de l'any passat.

l'islamisme ha de contendre amb una divisió creixent entre sunnites i xiïtes. Novament, els estats-nació són febles: la majoria de països de l'Orient Mitjà són de factura recent. I hi ha un anell d'inestabilitat a la frontera meridional de l'islam, que se situa aproximadament al llarg del Paral·lel 10° S des de l'Àfrica occidental a les Filipines.

—Novament, se suposa que els estralls terroristes tenen connexions religioses, com en tenien en època de Cromwell. Durant el decenni dels 70, el terrorisme semblava una prerrogativa de les guerrilles maoïstes; alemanys o italians de classe mitjana, o l'Organització per a l'Alliberament de Palestina, aleshores molt laica (i, en part, d'orientació cristiana). Ara, tres dels quatre punts d'inflamació més probables en un hipotètic conflicte nuclear —Pakistan-Índia, Iran i Israel— tenen un fort component

religiós. L'única excepció n'és Corea del Nord.

Les guerres també poden ser impies. Fóra possible que aquestes semblances pogueren escalar en quelcom d'horrorós. Una conflagració entre un Iran atòmic, per una banda; i Israel i els Estats Units, per una altra, reverberaria per tot el planeta. Però la idea que el món retorna a una època anterior és massa simplista.

Òbviament, la humanitat pot trobar manta raó per a practicar el genocidi i el despotisme sense ni tan sols esmentar Déu. "El segle XX fou el més secular i el més sagnant en la història de la humanitat", conclou George Weigel, un prominent conservador americà. El que ell anomena "les religions impies del nazisme i el comunisme" van assassinar desenes de milions de persones. Cadascuna tenia la pròpia teoria

de la salvació, els seus ritus, els seus profetes, els seus llocs sagrats i la seua idea distintiva de moralitat; però ni comunistes ni nazis no van usar Déu per a atiar passions. El genocidi cambodjà fou igualment secular.

On es dona, el conflicte religiós ara ja no és tant un afer de dalt cap a baix. Cap govern no aprova oficialment l'assassinat de persones únicament a causa de la seua religió, i cap líder religiós rellevant no santifica l'assassinat beneint esquadrons o predicant croades. L'any 2006, el papa va incidir en l'islamisme en un discurs a Ratisbona, però també es va oposar a la guerra de l'Iraq. La majoria d'autoritats islàmiques prediquen la no-violència. L'aiatol·là Sistani, el xiïta més venerat al planeta, sovint ha cridat a la contenció a l'Iraq.

Naturalment, això no evita que alguns clergues cometen a títol individual ac-

La política religiosa sota mínims

El xeic Yazid Khader i Rabbi Yaacov Medan tenen molt en comú. Tots dos viuen a la Cisjordània ocupada. Tots dos són religiosos fervents que se senten traïts pels laics. El xeic, un líder local de Hamàs, acaba de sortir d'un altre arrest per part d'al-Fatah (depriment –afirma– quan els rivals palestins haurien de lluitar contra “l'enemic sionista”). El rabí, un líder del moviment colon, encara trau foc pels queixals per l'expulsió forçosa dels seus colons de Gaza. Aquests dos homes són obstacles per a qualsevol possibilitat de pau a l'Orient Pròxim.

Però ells no ho veuen així. Tots dos insisteixen que les seues religions són pacífiques i que cadascuna té solucions per a l'*impasse* actual. Naturalment, Israel hauria de mantenir les seues colònies a Cisjordània (il·legals segons el dret internacional), assegura el rabí: formen part de la terra que Déu els va donar. Però es podria construir un sistema de túnels perquè els palestins pogueren fer via envoltant-les. Per la seua banda, el xeic es nega a acceptar el dret d'Israel a existir: Palestina és una *waqf*, terra lliurada per Déu als musulmans per a tota l'eternitat. Però si Israel es retira a les seues fronteres de 1967, Hamàs garantiria generosament als infidels una *hudna* o treva, inicialment per a deu anys.

Si us preocupa l'efecte de la religió en la política, segurament no podríeu visitar un lloc més desmoralitzador que el territori atomitzat d'Israel-Palestina. Fa quaranta anys, el problema es reduïa a una disputa territorial entre dos pobles relativament laics. El sionisme religiós –en contraposició al sionisme laic tradicional– era un moviment atomitzat. Molts dels líders palestins eren bé cristians o marxistes. Però la Guerra dels Sis Dies va detonar una sèrie de reaccions sectàries per totes dues bandes. Les enquestes mostren que la majoria de persones a ambdós costats encara volen una solució amb dos estats, però molts, cada vegada més, dels que volen evitar-ho compten ara amb Déu al seu costat de la disputa.

Molts dels fanàtics més fervorosos viuen lluny de Terra Santa. Per als musulmans, les humiliacions que acumulen els palestins formen part d'un atac sistemàtic contra l'islam que cal contrarestar per la via expeditiva. D'una altra banda, molts grups jueus americans no toleren el tipus de crítiques sobre Israel que resulten rutinàries al mateix estat jueu. I, a més, ara cal fer lloc també als sionistes cristians dels Estats Units: alguns s'han alineat instintivament amb

una democràcia minúscula en lluita contra el terrorisme, però molts creuen que la creació de l'Israel bíblic és una condició necessària per a l'Armagedó i la redempció dels pecats.

La ignorància governa ambdues bandes. La majoria de musulmans semblen ignorar que els àrabs poden votar a Israel. Molts jueus, fins i tot a Israel, viuen d'esquena a les misèries quotidianes de la vida palestina. Els evangèlics americans se sorprenen en descobrir que alguns palestins són cristians.

No tot el panorama és en blanc i negre. La majoria dels palestins que votaren Hamàs ho van fer desesperats arran de la corrupció d'al-Fatah, més que no per passió religiosa. D'una altra banda, Israel és un poble tan discutidor que els religiosos apareixen i desapareixen en diferents bàndols, depenent de l'argument. Els ultraortodoxos, que integren el 5% de la població, tradicionalment atorguen menys importància a la terra que alguns israelians laics. Molts contemplen el mateix dilema que va convèncer el seu primer ministre, Ehud Olmert, de la necessitat d'una solució amb dos estats. Gràcies al ràpid creixement de la població palestina, el somni d'un gran Israel entra cada vegada més en conflicte amb la idea, encara més preciosa, de l'existència de l'estat jueu.

Una trista ironia d'aquesta disputa a Terra Santa és el baix nombre de religiosos que intenten dur a terme iniciatives per la pau. El rabí David Rosen assegura que el procés d'Oslo es va encallar, en part, perquè no hi havia involucrades les autoritats religioses. No fou fins el 2002 que un petit grup de destacats rabins, clergues musulmans i bisbes signaren la Declaració d'Alexandria, condemnant la violència i insistint que els llocs sants s'haurien de mantenir oberts. Hi ha hagut reunions posteriors (incloses algunes fa poc amb Tony Blair i Condoleezza Rice), però els avenços es troben embarrats per problemes d'índole pràctica, com ara la incapacitat dels clergues palestins de travessar la frontera d'Israel a Cisjordània.

Siga quina siga la raó, quan els terroristes suïcides ataquen pobles israelians, molt pocs imams condemnen la violència; i quan míssils o bombes israelianes cauen sobre civils palestins, pocs rabins hi alcen la veu. Fins que això no canvie, la pau continuarà essent esquiva per als fills d'Abraham.

tes de brutalitat que fan empal·lidir: capellans catòlics ajudaren a torturar detinguts a l'Argentina, monjos budistes dugueren a terme atacs criminals a Sri Lanka i alguns imams han encoratjat atemptats suïcides contra Israel. Però tots els zelotes entrevistats per a aquest reportatge especial, inclosos els qui tenen les mans esguitades de

sang, han insistit que la seua religió és pacífica.

Mentrestant, el poder dels governs de controlar la política religiosa continua minvant. Les guerres de religió van tenir lloc en una època enclosa en el principi de *cuius regio, eius religio*, en què el monarca dictava la religió. Anglaterra es va fer protestant perquè

Enric VIII considerava irritants les regles de l'Església Catòlica sobre el matrimoni. Avui dia, ningú no intenta millorar les relacions dels Estats Units amb l'Orient Mitjà casant els germans Bush amb prínceps àrabs.

Les noves batalles. Ara que els exèrcits ja no desfilen sota els plecs

de banderes religioses, els greuges han ressorgit sota diverses formes. No n'hi ha cap que siga fàcil de comprendre per a Occident.

De tots, el que crida més l'atenció és el terrorisme —sobretot el terrorisme islamista. Els estats en són certament actors: potser l'Iran no declara obertament la guerra religiosa, però va donar suport, ben cofoi, a Hezbol·là al Líban i a Hamàs a Palestina. I aleshores, ni Hamàs ni Hezbol·là no són una organització purament sectària. Com l'IRA a Irlanda, tots dos tenen objectius polític-territorials.

La majoria de les principals organitzacions terroristes jihadistes tenen una estructura de baix cap a dalt. Bin Laden no dubtaria a controlar un altre estat (com ho féu una volta amb l'Afganistan). Però la seua organització ha estat capaç d'organitzar atemptats i reclutar voluntaris sense l'ajuda de cap govern.

La segona manera com la religió s'obre camí en la política és la violència intracomunitària. De nou, unes altres forces hi entren en joc, com el tribalisme a Nigèria o el nacionalisme a l'Índia. Però la religió destil·la la brutalitat subjacent. La violència sectària ha estat responsable de la majoria de matances a l'Iraq després de la guerra. Vora 68.000 singalesos han mort des del 1983. Conflictes menors, com ara el que hi ha entre catòlics i protestants a Chiapas, es recuen ocasionalment. Les parts exteriors al conflicte poden fer-hi un paper posant més llenya al foc (i venent armes), tal com ho ha fet l'Iran a l'Iraq i Síria al Líban. Però la majoria d'aquestes lluites s'han de llegir en clau local i en un marc de represàlies. La flama de la violència sovint l'encén la llampurna d'esdeveniments com ara marxas, festes o eleccions.

Tercer, hi ha la repressió d'estat, on la religió és bé l'objectiu, bé el motiu. Al món musulmà, la repressió sovint la duen a terme teocràcies (com l'Iran o l'Aràbia Saudita), contra impius com ara adúlter, heretges i homosexuals. Però també passa a l'inrevés, amb estats laics (Síria, Egipte i la majoria del Nord d'Àfrica) que discriminin els dissidents religiosos. En l'exemple més estrany, la Xina va prohibir recentment als monjos budistes del Tibet

que es reencarnaren sense permís del govern. El departament d'afers religiosos va explicar que això era “una acció important per a institucionalitzar la gestió de la reencarnació”. L'objecte real és d'evitar que el dalai-lama, el líder espiritual del Tibet a l'exili, siga succeït per algú de fora de la Xina.

Així i tot, la principal manera com la religió s'ha expressat arreu del món ha estat més pacífica: l'urna. Els devots bé han format partits religiosos (com ara el BJP a l'Índia) o n'han convertit de laics en formacions més conformes a la fe (com ara el Partit Republicà dels Estats Units). En llocs on la religió era mal vista per l'estat, com ara Mèxic o Turquia, una major llibertat ha permès als fidels de formar partits, com ara el catòlic PAN o l'islamista AK.

Però no es dona tan sols el cas que la democràcia ajude la religió. Timothy Shah, del Consell de Relacions Exteriors, assegura que també pot passar el cas contrari. Segons els seus càlculs, més de trenta dels quasi vuitanta països que van esdevenir més lliures entre el 1972 i el 2000 degueren part de la millora a la religió. De vegades, esglésies establertes van ajudar a assolir la democràcia (per exemple, l'Església Catòlica a Polònia), però més sovint fou la pressió de les bases: els religiosos moltes vegades cerquen un grau més alt de llibertat (ni que només siga per a professar la seua fe).

Tot això significa que, per fortuna, les modernes guerres de religió no són tan violentes ni devoradores com les predecessores; però també que fer front a la política religiosa resulta més difícil que no pas abans. Ara les guerres de religió són globals (d'això, en parlem més endavant, en aquest reportatge).

Això complica enormement la política exterior. Per ventura els Estats Units s'haurien de centrar en el petit nombre d'exaltats musulmans armats, o en els milions que han votat per partits islamistes a Egipte, el Pakistan, Turquia, Algèria i Palestina? Si la majoria de fanàtics religiosos s'inclinaren per la conquesta i el terror més que no pas per la democràcia, les seues causes serien més fàcils de desacreditar. I si la religió fóra l'única causa dels conflictes, seria fàcil de discernir “per què ens odien”.

Ponts per al diàleg

El país més religiós del món encara combat els seus dimonis

Veient-lo, Praveen Togadia és el tipus d'indi del qual Jawaharlal Nehru hauria estat orgullós. Urbà i sofisticat, oncòleg de professió i amb més de 10.000 operacions al currículum. És de Gujarat, un dels estats indis més avançats, actualment governat per un amic seu, Narendra Modi, el més acèrrim defensor del lliure mercat entre els líders estatals.

Però Togadia és també secretari general internacional d'una cosa que Nehru hauria detestat —la Vishwa Hindu Parishad (VHP), un dels tres principals òrgans del moviment Hindutva ('hinduïtat'). Togadia va decantar-se de la medicina a la política quan es va convèncer que l'hinduïsm, com el judaisme, era una fe perseguida, especialment per part dels musulmans. Ha fet un paper cabdal en la campanya per a reconstruir un temple a Ayodhya, ciutat bressol dels déus. El 1992, activistes hindús hi van enderrocar una mesquita construïda per un històric cabdill musulmà.

Per Togadia, la principal diferència radica en el fet que “nosaltres [els hindús] creiem en la coexistència pacífica; l'islam, no”. Però la seua definició de coexistència pacífica seria qüestionada pels 150 milions de musulmans de l'Índia, en particular els que viuen a Gujarat. L'estat encara recorda els avalots de 2002, que començaren en incendiar-se un tren que transportava activistes hindús que tornaven d'Ayodhya justament en passar per un barri musulmà. Els musulmans foren acusats de les desenes de morts; en el pogrom subsegüent van morir 2.000 persones.

A la capital de l'estat de Gujarat, Ahmedabad, molts musulmans viuen ara